

Mitume-
Ncwee'õkhẽ

(Sura 1-8)

Mitume- Ncwee'õkhẽ

(Sura 1-8)

Matendo ya Mitume
(Sura 1-8)
katika lugha ya Kisandawe

Wycliffe Bible Translators

Pamoja na
Huduma ya Kutafsiri Biblia
na Kuendeleza Lugha ya Kisandawe

S.L.P. 1369

Dodoma

Mitume-
Ncwee'õkhě
(Sura 1-8)

Acts
(Chapters 1-8)
in the Sandawe language of Tanzania

Toleo la Kwanza
2016

Mchoraji wa michoro
ni Raphael Leke, Magambua.
Imetumika kwa ruhusa.

Ramani © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mitume-Ncwee'ōkhē

Bo dtaangkikhē

Gkitabū heeu Lukasiaa andigkaa, Bo Lhaaū Lukasiāgki andigkaasē. Bo Lhaaū Lukasiākhe', gkitabū heeugki hewe-maamaa Teofilōgkimeea andigkaa. Nī ikha manats'i, Lukasī mirik'isoo-ncemesee.

Lukasī mtume Pauligkiaa x'aagkī ni' Bo Lhaaū Yesudtanaēts'i bosana', qwaa Yudea dzaka'dte neesekhēna'. Mitume-Ncwee'ō-gkitabū Rumi-mjits'a' Pauligkiaa neesi'ts'a andigkaa maagka 62 lhak'eets'i Kristuaa habats'ī q'ookasi'.

Gkitabū heeudta Lukasī dte'waa Ba'ese Yesudtanaē bōgaa tarākhe'a, Yudea-q'umadtaa baaraā nī Asia-qwaadtaa nxeekhe' nī Rumi-mjits'igki. Hewegkimee ke'ē nī Yesuts'i aarets'isisōso Wayahudi dtitchots'e, bpaatcūsi' Wayahudits'esōsogki. Ncwencwets'iwasekhē heeu gkitabūdta dte'waadtokhē maagka 30dtaa ncwencwets'i.

Heekhwe dtee'ō maa'dtoga' bō heeu dtorimsōdta cāts'iwasekhēna.

Warangee-xwā Yakhwe

Biblia Wagogki'ikhēdta, hia' bō "Bwana'" andigkaai', Warangeē Yakhwēts'a dzeke (Ncwee'ō 2:20 nī 3:22) nī dtets'i Ba'ese Yesuts'a dzeke.

Heeu Sandawegkiĩ dtorimsõdta, Baarasats'i-gkitabũdtao ncweekhe'o x'aa. Magkawa', mstarikhẽdta wagogkiĩ "Bwana" andigka'õ, hia Warangee Dtadtãna dzekewasekhẽ'õgi', Warangee-xwã Yakhwẽts'o andigka, Ebraniagkiĩga' andigkakhe' Meenaagkwãgki C'aamũdta. Nĩ mstarikhẽdta "Bwanã" hia Yesunaa dzekewai', Ba'eseo dtorimse (Ncwee'õ 2:36, 10:14, 22:21) au Ba'ese Yesu (Ncwee'õ 4:33, 5:14, 20:19).

Xwã Yakhwẽ Ebraniagkiĩga', magkawa', "Tciga' dtakhi" au "Tciga' dtakhi tcisĩsi". Xwã heeu Warangeẽ heweaa bpeets'i ts'ekheaa (Kutoka 3:14).

Masiya – Kristu

Bõ Masiyã, Ebraniagkiĩ boga', magkawa', tchã nximeedtõ. Girikigkiĩ bõ heeu Kristu.

Yesũgaa q'umadtanaa cisi', Wayahudĩso manaa'a Warangee Masiya kinseei'õ, hewega' t'l'iba'odtatcho dtugkuĩgiã nĩ t'l'eseẽgki ba'esets'iiã boyoboyo-gumbe tchia c'aangkina. Hewegkimee hewe Masiyãts'i sonaĩga' neẽ dara.

Heeu dtorimsõdta bõ Kristũts'i mstarikhẽ tchia haakhwe Ba'ese Yesu-xwana dzekewasekhẽ'õgo x'a'me nĩ bõ Masiyãts'igki mstarikhẽ haakhwe Yesu-ba'oonaa dzekewasekhẽ'õgo x'a'me, magkawa' hewe hingo haauga' Warangee Yakhwẽgaa malheeĩ ncomosots'i bponã nĩ hesona mfalmets'isagkimeeãĩ.

Malaigka khawase

Malaigka khawasekhẽ lets'ima lhak'ats'ega'. Bibliã ikha bo gka', Warangee magkaa tchia ncuncu'waãdta,

malaigkagkia ncuncu'waa. Warangeẽ malaigka tchia lhauwatee dtidteea ncuncu'waa. Shedtanĩgki udtaasi' malaigka uri lhawetee. Bpaa tcũsi' Warangeets'a isi Warangee-qwaa sie'õ x'weex'we'ĩga, aa malaigka hinsogkiaa hewea' x'aa (Ezekieli 28:12, Isaya 14:12-15). Heeso magkawa', malaigka khawasisõso. Wagogki'ĩ ikha' haqa gka', pepo. Swe malaigkãso gumbe gkisokhia' nce'wats'i, magkawa' malaigka lhaa'wã nĩ malaigka khawase. Malaigka khawasisõso ncomosoa' sogkona ni'ã dadaa'wa q'umadta' xoo humaahumaa'ĩga'.

Yesũ tl'ungunaa gke

1 ¹ Teofilo, ^a gkitabũ baarasats'iẽdta bõ tchia Yesuaa baaraã ncweẽ nĩ somasugku'õtchesi andigkawaakhibpo, ² pagka nqẽ haau Warangeeaa tl'ungunaa siets'ẽna. Xookhi Warangeẽ tl'unguna sietcheesi', Yesũ boa i'wa'ĩ mitumẽso heweeaa malhe'ĩsõsoa. Warangee-Moo'ĩga [†] bo'waakhi'ĩ heso ncweewats'ekhẽ tchiaa. ³ Hewe-tlaas'ĩõtche c'eea nĩgã hembets'a gkaawakhi'ĩ hingo c'eea'õts'i. Heeso

^a **1:1** *gkitabũ baarasats'iẽ*. Bo Lhaaũ Lukasĩ heweeaa andigkaa'ĩts'a bo.

[†] **1:2** Lukasi 24:44-49 nĩ Mathayo 28:19-20

mitumẽso Yesũts'i nqe 40dtana' c'eewamsets'i, bpaá Warangee-ba'oodtanaẽts'a somasugku.

⁴ Nqe ts'ekhe, Yesũ hia mitumẽsokhigkiaa neẽ mantchai' bpaá ikha bokhi'ĩ, "Meegkwe Yerusalemu-mjĩdtatchĩ dtu. Daragkwe bpaá Tci-Dtadtaa Hewe-Moo sĩge, tcaa bokhisĩkhe' gkisi heweaá booweẽ ncu'waai. ⁵ Yohana ncomosots'i ts'a'ĩga badtiza, bpaá sĩsi' hia [†] nqe maa'dtoaa c'udtugkuwai', Warangee Hewe-Moo'ĩ badtizasĩgi."

⁶ Mitumẽso hia' Yesukhigkiaa q'oogkii', ikha' xagkats'ae gkia'gka', "Bokhisũgkwaa Ba'esibpo, Israeli-nxagkõsogkimee ba'oõ swe beebana kwaaseekhi'ĩbpone?" ⁷ Yesũ bpaá ikha bokhi'ĩ, "Sĩ-ya'abots'e nqekhẽ manawaa'õ bokhẽ hewekhe ha'su ncwencwets'iwai'õ, bokhẽ hewekhe tci-Dtadta-tl'ũts'a nee. ⁸ Bpaá tcũsi' Warangee-Mooaa hia nxee'tchĩ q'ookai', sambo q'oowesĩ, bpee tcina'waãts'i bosĩ sĩgaa sĩ-cwee'ĩge ca'waakhẽts'i. Yerusalemut's'i baaraã bosĩ tcina'waãts'i nĩ Yudeã nĩ Samaria-qwaakhẽ tchiats'i nĩ q'uma hingekhẽgki tchiats'i."

⁹ Yesũ hia hewekhea bo'waã q'ookai', tchiaso hia' neẽ ca'waai', bpaá Warangeeaa tl'ungunaa sie, gkwaa tl'unguaa ts'uka'ee haa tl'eseẽ cãtchoo. ¹⁰ Hia' xookhia' cweea' xa'waã neẽ tl'unguna' c'eei', heweaá iẽ hik'isi', o' dtidtee aa makha gkisosooa heso beeba' lھے nee gitl'e po'waa' nxeesugkuwã! ¹¹ Heso aa ikha' bo, "Sĩ Galilaya-makhasĩsĩ, lھےgeẽ neẽ isi tl'ungunaa c'ee? Heeu Yesũ Warangeeaa s'õtchea tl'ungunaa

[†] 1:5 Ncwee'õ 2:1-4

sieĩ, ikhi tl'eseẽ kwaã ciiga', sĩgaa cã bpaã tl'ungunaa iẽ hik'ikhe'."

Matiasia' malhee bpaã Yuda-qwaãnaa mtumets'i

¹² Hewe'ga' mitumẽso Mizeitunia' haqats'e gawãtchoaa Yerusalemuna' kwaa, kilometa ts'ekhe miindzoo lhak'ee. ¹³ Aa mjĩdtana' nxee nĩga'ã gorofats'iẽ guraãdtana' gke hesoaa dtanãgkimeea' neets'ẽ. Hesogki, Petrõ, Yohanã, Yakobõ, Andrea, Filipõ, Tomasĩ, Batolomẽ, Mateĩ, Yakobo Alfayonxowẽ, Simoni Zelote-gumbedtatchẽ nĩ Yuda Yakobonxowẽ. ¹⁴ Heso tchiaso q'oogkimsets'i'ã salawa moo ts'ekhe'ĩga', tametchi maanesokhigkiaa nĩ Maria, Yesu-ioõsu nĩ hewe-nuunuukhĩso.

¹⁵ Nqekhẽ hewekhedta, Yesuts'i aarets'isisõso gkidta' kikiãgkĩ neesisõso 120 lhak'aso. Hewe'gaa Petroaa hesodtaa nxumẽ ikha bo, ¹⁶ "Dogosĩ, Warangee-Andigkoõ Yuda haau Yesu nqaasisõso khe'ĩsẽdtana bowasekhẽ ncwencwets'iwagaa, Warangeẽgaa gkwesegawaakhe'a. Warangee-Moo ikha bo mfalme Daudi'ĩga Yudadtanaẽts'i. ¹⁷ Yudã dtaangkisi' mtume sũkhe', ya'abõ heeua sũge hewekhigkisũga."

¹⁸ Petroaa bots'ẽ Yudã, hewekhe peesaã heweaa kha ncwee'ĩga q'oo'waakhẽ'ĩ mindaa dlomoo. Gkidta'gaa khubpua q'awe gkwaa tl'abisoõgaa ãts'igkwe, gkwaa tl'abiso-nxogkõgkiaa tchiaa dzaka'dtenaa xaats'i. ¹⁹ Bõ hewe ncomoso tchiaso Yerusalemuts'i neesisõso ke'eyee'. Hewegkimee hewe mindã-xwãgki hesogki'ĩga' bpeets'e gka', Hakeldama, magkawa' X'ek'a-Minda.

²⁰ Petrõ bpaā iea bo, gka', "Zaburi-gkitabudta ikha' andigkaa'õgkimee gka',

[†] Hewe-koõ bporieets'igkwa,

 tlaagkits'igkwa ncemesee gkidta' ieiã.

[†] Tl'eseẽgki,

 Ncemesee dteaagkwa hewe-qwaãna nxume.

²¹⁻²² Hewegkimee ncemesee dte'o malhee bpaā adugkusũ oo hewekhigkisũgaa Ba'ese Yesu lha'dtewasedtatche c'ee'õts'i bo. Ncemesee hewe malhets'ẽ udtaa dtaangkitche hewekhigkisũgaa Yesuo x'aaiãts'igkwa, Yohanaa Yesua badtizaã'õtchesãts'i pagka haau nqẽ Warangeeaa Yesũga tl'ungunaa siets'ẽna."

²³ O' aa makha gkisosoxwa'a x'a'ammaa: Yosefu, Barsaba'a haqats'ẽ, xwa dtẽĩ ikha manats'i gka' Yusto, dtẽ ncemeseeẽgki Matiasi. ²⁴ Aa Warangeets'a' nqwane ikha' bõ gkia'gka', "Ba'esibpo, habpuga' ncomoso tchia gkwesegoo manawaasibpõbpo. Hewegkimee nqwanebpoo gkoo lade'sũ heeso gkisosõsodta hawẽ habpaa malheeĩ, ²⁵ bpaā heeu mitumets'i-ya'abo-qwaã sie Yudaa bikeeĩ, nĩgã qwaã hewe lhawegkaasēnaa hik'i." ²⁶ Hewe'ga' pogoo' ncwee gkwaa Matiasinaa q'awe, aa haaso mitumẽso 11sõsona' korats'isugkee.

[†] **1:20** Zaburi 69:25

[†] **1:20** Zaburi 109:8

Warangee-Mooaa aarets'isisõsoa qõ'i

2 ¹ Hia ^a sosoboo-sigkugku Wayahudiãgaa nxeei', Yesuts'i aarets'isisõso tchiaso qwaa ts'ekhets'a' kikiãgkĩ nee. ² Hi'ai' gkwaa wekē meekhe'a tl'ungutcheaa kuku'e, nīgā koõ hesoaa neets'ēga q'oome. ³ Bpaa x'i-na'sa lhak'aa dtudtu ncīkhots'iwaseaa nīgā tchiaso c'aangkia nee. ⁴ Bpaa Warangee-Mooaa ncomosõso heso tchiaso qõ'i, aa sayo humaahumaa'i sayoa' baaraa Warangee-Moõgaa daasugku'ikhe'a'.

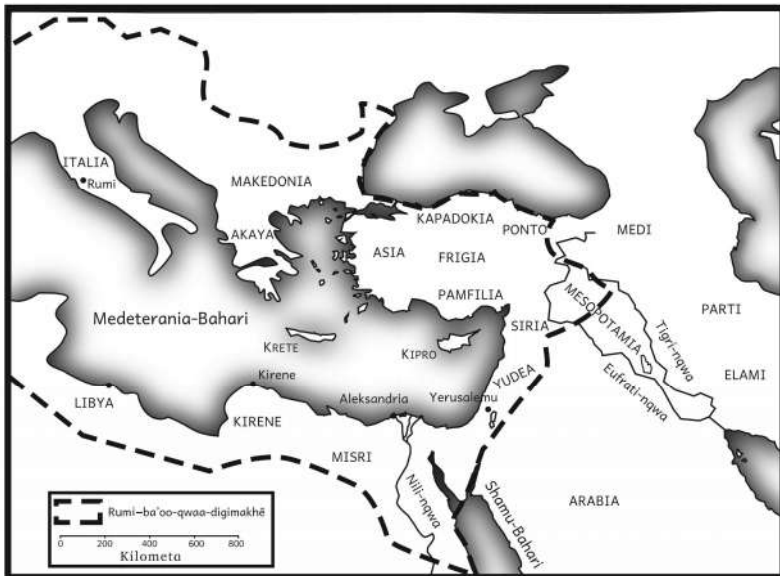
⁵ Nĩ o' Yerusalemut's'i Wayahudi Warangeets'i halimsewasisõsoaa neewa, q'umaq'uma tchiadtatcho q'umadta. ⁶ Hia' ncweets'isē rōts'a' ke'ei', gkwaa ncomoso-

Warangee-Mooaa ncomosoa qoo'i

^a **2:1 sosoboo-sigkugku.** Heu sosoboo-sigkugkũ Pasagka'õtche nqē 50ēts'a nwcwets'iwa. Hewegkimee Girikigki'i ikha' haqa gka' Pentekoste, magkawa' nqe 50. Heso-sigkugkukhē tchiadta, Wayahudi'so sigkugku swamgkikhikhēts'i Yerusalemuna ni'waso Warangeegkimee pumpusets'ē koo'õna sadagka khe'waã. Sosoboo-sigkugkũ, sigkugku swamgkikhikhēdtatchega'.

gumbēгаа kikiāgki. Aa ura' gkwadtiwa, Yesuts'i aarets'isisōsoa' ke'e'ĩ aa heso-sayosayo'ĩga' neē sayo'õgkimee. ⁷ Bpaa dtelhaa gkwesegoots'igkia huma'ĩ aa xagkats'awāgki, gkia'gka', "Heeso tchiaso neē sayosisōso, are Galilaya-ncomosots'e? ⁸ Higkia ie bpoo tchiasūгаа ke'e'ĩ aa sū-sayokhē'ĩ neē sayo? ⁹ Sūdtā ncomoso qwaa humaahumaatchoaa ncađti, Partĩ, Medĩ, Elamĩ, Mesopotamiā, Yudeā, Kapadokiā, Pontō, Asiā, ¹⁰ Frigiā, Pamfiliā, Misrĩ, nĩ Libyatcho Kirene-mji beeba, nĩ hinso wagini Rumi-mjitcho. ¹¹ Sūdtā, hinso dtelha Wayahudi nĩ hinso Wayahudidtana' korats'i Yakhwets'i halimse'ĩga', nĩ hinso Kretē nĩ Arabia-qwaadtatcho. Ke'e'ĩgo aa tchiasoaa sū-sayokhē'ĩga' neē Warangee-ncwee'õ ba'ewateekhēđtanaēts'a' bo!"

Rumi-ba'oo-qwaa Kristu-nqekhēđta

¹² Aa ncomoso tchiasoaa ura' ayeẽ gkwesegoots'igkia' k'waamaã ikha' xagkats'awãgki, gkia'gka', "Heeusi'na hotcoogkee?" ¹³ Hinsosi' aa tl'eetl'ẽ gkia'gka', "Heeso zabibu-k'ame xaeẽ'ĩga' k'amewasi!"

Petro Warangee-Moodtanaẽts'a bo'waa

¹⁴ O' bpaas Petroaa nxume haaso mitumẽso 11sõsokhiaa nĩgã rõga c'ãgkweẽ heso ncomosõsots'a ikha bo, "Sĩ Wayahudĩsĩ o Yerusalemuts'isĩsĩ nĩ Wayahudĩsĩ q'uma hingetchĩ ncaadtisisĩsĩ, lhaagkwe ke'ekhise gkwee hewekhe lhaa manawaa. ¹⁵ Sĩgaa gkwesegakhe'ts'ega', ncomosõso heeso k'amewasitchoo, xookhi saa 3 tl'ik'iẽ dtakhi. ¹⁶ Bpaas tcũsi', bõ heeusi' haauga' Warangeeaa hewe-xumai Yoeli'ĩga bots'ẽ gka',

¹⁷ † Nqe ncaadtii,

Tci-Moõ ncomoso tchiaso ĩge'ĩsi.

Sĩ-nxogkõ, makhã nĩ tametchĩgki xumawai,

sĩ-k'areẽso ladi'mo ca'waaso

nĩ sĩ-di'seẽsogki cweedtiso.

¹⁸ Ee, nqekhẽ hewekhedta tci-pagadzĩsogki makhã nĩ tametchĩso, tci-Moõ ĩge'ĩsi hesogki aa xumaso.

¹⁹ Ayeesugkuwase ncweesi tl'ungu c'aangki nĩ hingegki o q'umadta,

x'ek'asi'ts'ii nĩ x'ĩ nĩ ts'uk'a ceegkase.

²⁰ X'agkasũsu tũsisu nĩ qaasogki butl'isisu x'ek'akhe', xookhi Yakhweiã nqẽ ba'eteẽ nĩ uri lhaweteẽ citcheets'i.

† 2:17-21 Yoeli 2:28-32

²¹ O'si', ncemesee Yakhwets'i adugku'õ nqwanese bponaei."

²² Petrõ bpa a iea bo, gkiagka', "Sĩ Israeli-ncomososĩsĩ, lhaagkwe ke'ekhise! Warangeẽ Yesu Nazaretits'iẽga s'õga hembets'a manats'isugkee, ayeesugkuwasẽ nĩ ba'ewatee deetee'ĩga heweaa daasugkee bpa a s'ĩdtaa ncweewats'ekhẽ. Hewekhe s'ĩgki ure lhaae manawaa. ²³ Yoo hewe Yesũ aa s'ĩ-tl'ũdtana' bpee Warangeẽgaa gkwesegawaakhe' nĩ dtaangkitchea heweaa manaakhe', bpee s'ĩgkiaa Wayahudits'esõso'ĩge teenae khokhoseẽ wak'aa.

²⁴ Bpa a tcũsi' Warangeeaa lha'dtewasedtatchea c'ekwee nĩ tlaasi-gkumu'õdtatchea dtugkee, tlaasi-sambo hewe hic'awaa'õts'i daats'iits'e'õgkimee.

²⁵ Daudĩgki udtaa Yesũdtanae'ts'i ikha bo, gka',
† Yakhwesi cã bpa a nqetchiaa tci'õga iemsets'i.
Nĩ tci beebaa ie'õgkimee, gkwadti tlaagkise.

²⁶ Hewegkimee, tci-dzigidã meenats'ia nĩ tci-nqũ'ĩsi magkats'i.

Nĩ ikhisi manaã iẽ dara tci-ncĩgki putl'umats'ii haau Warangee tcina ncweets'ẽdta,

²⁷ magkawa', habpu Yakhwe lha'dtewaseaa nee'dte bikesebpots'e,

haa meenaabpots'e tci-ncĩ bikee bpa a dzikhe'õts'i, tci ncemesee habpugkimeei malhesesisĩsi.

²⁸ Dturudta-xooi lade'se, magkats'i mee seebpo habpu tci beebai ie'õgkimee."

† 2:25-28 Zaburi 16:8-11

²⁹ Petrõ bpa a iea bo, gkiagka', "Mdtalaasĩ, dtelhasi dtakhi bokhisĩ hingo Daudi, sũ-gkogkõ, tlaasia aa lhagka'see, nĩ hewe-lhalhã swenagki o gkoose sũdta. ³⁰ Daudĩ Warangee-xumai'õgkimee, ^a Warangeeaa boa hewenaa boowe'õts'i manaa gka', hewe-boyõdtatche ncemesee ts'ekhe bpeei, bpa ba'esets'ii hewe-mfalmets'ina. ³¹ Daudĩ bõ heekhwe ncađtiikhẽ hia ca'waai', bpa ^b Masiyã lha'dtewasedtatche c'ee'õga boowe, gka', Warangee lha'dtewaseaa nee'dte bikeeits'e haa hewe-ncĩgki dzikheits'e. ³² Heeu Yesũ Warangeeaa lha'dtewasedtatchea c'ekwee nĩ sũgki tchiasũgaa heeu bõ sũ-cwee'ĩgo cã. ³³ Hewe'gaa Warangeẽ Yesũga gkongo'see aa hewegki ba'esets'iso, nĩ Dtadtã Warangeẽgaa Hewe-Moõga iee hewenaa boowekhe'a, hewegki bpa Warangee-Moõga sũga sũge. Heekhwe hewekhega' sũgaa ca'waã ke'ewats'ekhẽ. ³⁴ Daudĩ hewesi' tl'unguna gketchee, bpa tcũsi' ikha bo, [†] Yakhwẽ tci-Ba'esegkimeea bo gka', Tci-tl'ũ lhaauts'igko haagkits'i,

^a **2:30** Bõ heeu Warangeeaa booweĩ, Samweli-gkitabũ gkisokhiẽdtao soma 7:12-13.

^b **2:31 Masiya.** Girikigki'ĩ bõ heeu *Kristuga'*. Wayahudiaa Masiya' haqats'ẽ haauga' Warangeeaa malheẽ nĩ hesox'anaa kinseeĩ bpa hesots'i bponã nĩ hesona ba'esets'iiã. Yesũ q'umadtanaa cisi' Wayahudĩso hewe Masiyãts'i sonã'ĩga' neẽ dara. Masiyadtanaẽts'i uri manaasagkimee, Bo maanekhi nqank'owasẽ-gkitabũdtagko c'ee.

[†] **2:34** Zaburi 110:1

³⁵ ^a tci habpugkimee khawasisōso habpu cugku
gkaa'ōna

bpii ba'esibpots'ibpo hesona.”

³⁶ Petrō bpaā dtoots'ugkuwaā ikha bo, “Hewegkimee
Israeli-nxagko tchiaso dtelha manaats'e, hingo
Warangeē hewe Yesū sīgaa khokhoseeiāga Ba'esē nī
Masiyaa ncu'waa.”

Aarets'isisōso q'okonats'i'ō

³⁷ Ncomosōso hia' hewekhe bōts'a' ke'ei', bpaā heso-
dzigidadtaa tl'onge'ī aa Petrō nī mitume hinsōsots'a'
xagkats'a, gkia'gka', “Sū-mdtalaasī, higkio' ncwee?”

³⁸ Petrō bpaā ikha bokhi'ī, “Sī-qhwadtats'īgkwe
manawaā bikimaā piq'i oo tchiasī Yesu Kristu-xwa'ī
^b badtizasī bpaā Warangeeaa sī-qhwadtats'ī
dtedteguwaa'tchī nī hewe-Moō-zawadi sīge.

³⁹ Warangeē bō hewe boowea sīna nī sī-haboōsona nī
itasōsonagki, haaso sū-Warangeē Yakhwē hewex'ana
haqa'īgisōso.”

⁴⁰ Petrō bpaā bo deetea bokhi'ī heso ncomosōsoa
nīgā bo'waats'ī'ī nī nqwane'ī gka', “Pank'ets'īgkwe
heeu ncomoso-habats'ī khateēdta, bpaā mee
Warangeeaa xhēgkusī.” ⁴¹ Hinso deeteeso aa Petro-

^a **2:35** Qwaā hewets'i Girikigki'ī ikha' andigkaa gka', *habpugkimee khawasisōsosi habpu-xhadta cugkusi gkaa'ōna*.

^b **2:38 badtizoo.** Ncomoso Warangeex'a'tchē bō meenasisōsots'i ts'adtana' qubemsewa. Ncwee'ō heeu ikha ladi'me hingo ncemesēē badtizaadtō hewe-qhwadtats'īga manawaā bikimaā piq'i. Uri badtizooodtanaēts'i manaasagkimee, Bo maanekhi nqank'owasē-gkitabūdtagko c'ee.

bokhēga' meenawaa, aa badtiza'ĩ. Nĩ nqē hewets'i Yesu-x'aaisōso aa ncomoso 3,000aa q'okonats'i.

⁴² Heeso tchiaso moo tchia'ĩga' mitumeea somasugkuwats'ēga' x'a'waã dturudtewa, korats'i'ã nĩ Yesuts'i gotl'okhimsoo-mantchāts'a' mantchā ni'ã salawa.

Aarets'isisōso-dturudta nqetchiakhē

⁴³ Mitumēso aa ayeesugkuwasē nĩ ba'ewatee deetee' ncweewa, ncomoso tchiaso aa ura' Warangeēts'a' halimse. ⁴⁴ Aarets'isisōso tchiaso aa ts'ekhets'i ni'ã magkaakhē tchia hesox'a'khēgki tchiaso'wai'a ncuncu'waa. ⁴⁵ Heso-magkaakhēts'a' dlomosugku ni'ã peesaāts'a' hiiq'a ncemese k'waamats'i'ōna' c'eē. ⁴⁶ Nqetchia Warangeegkimee pumpusets'ē koō-hado'ōdta' q'oogkimsets'i, ni'ã Yesuts'i gotl'okhimsoo-mantchāts'a' mantcha hesokookoots'a'. Hiisii ts'ekhets'a' mantcha, magkats'ĩ nĩ moo poo'ĩga', ⁴⁷ Warangeēts'a' halimsewã aa ncomoso tchiasoaa meena'ĩ. Nqetchia Warangeē bpaa hesogumbēdtanaa haaso bponasisōsots'a q'okona.

Ncemese weresets'e bponae'õ

3 ¹ Nqe ts'ekhe, Petrõ Yohanagkiaa Warangeegkimee pumpusets'ē koo'ōna' neē ni', k'imeedte saa 9ts'i. Saã hewets'i ncomoso salawa'a. ² Hiisii o'na' ncomosoaa ncemese habats'isāts'i weresets'ea' kheē ncaadi. Aa Warangee-koodtanga'āts'a' bpee, "Lhawetee" haqats'ē, nqetchia'

ncweewakhe'a', bpaa ncomoso hewe koõ-hado'õdtana nxeenxagkisisõsots'i peesaa nqwanei.

³ Ncemesee hewe hia Petrõ Yohanagkia ca'ĩ aa Warangeegkimee pumpusets'ẽ koo-hado'õdtana nxeesagkimeea'i', bpaa peesaa iee'õga nqwane'ĩ.

⁴ Petrõ nĩ Yohanã aa ura' ca'waa, bpaa Petrõgaa ikha bogkwee, gkiagka', "Sũnagko c'ee!" ⁵ Bpaa hesonaa c'ee, ikha gkwesegã gka', dime mehẽ ieeso.

⁶ Petrõsi' bpaa ikha bogkwee gka', "Tci ^a peesaa tlaagkise, bpaa tcũsi' tcix'a'ẽ hewe dtakhi bpoowesi. Yesu Kristu Nazaretits'iẽ-xwa'ĩ, haangagkõ were!"

⁷ Petrõ bpaa hewe ncemesee'ga tl'ũ lhaauts'a nqaã haangasugkee. O' dtidtee hewe-xhadtã tl'inkewa'ĩ nĩ kurukurukhẽgki bpaa samboa q'oowewa. ⁸ Bpaa ts'ekhenasãts'a gkongko'õ nxumẽ nĩ werooa baaraa, aa hesokhigkiaa Warangeegkimee pumpusets'ẽ koo-hado'õdtana' nxee, ts'ongorits'ongoriseaa werẽ nĩgã Warangeets'a halimse. ⁹ Ncomoso tchiaso aa cãgee bpaa Warangeets'a halimsẽ were, ¹⁰ aa manaa hewe haau ncemesee Warangee-koo-dtanga'ã Lhawetee'a haqats'ẽ'õ haagkits'iwã peesaa nqwanewase'õga'. Tchiaso aa gkwadtiwã ayee hewena ncwets'isets'a'.

Petrõ ncomosoa somasugku Yesudtanaẽts'a

¹¹ Hiisii, ncemesee hewe bponaedtõ Petro nĩ Yohananaa nqa'a. Ncomoso tchiaso aa ura' ayee ni'ã

^a **3:6** Qwaã hewets'i Girikigki'ĩ ikha' andigkaa gka', tci, feda-gkeea tlaagkise haa dhahabugki. Udtaa nqekhẽ hewekhedta feda-gkeeã nĩ dhahabũ peesaaga'.

giribē lhibedtena' kikiāgkits'i'ĩ qwaā c'wasāgkits'ē Solomoniia' haqats'ē'õna'.

¹² Petrõ hia heso ncomosõsoa cā'ĩgi', bpaā ikha bokhi'ĩ, "Hoogko Israeli-nxagkosĩ, hosi bpee heeu bõgkimee ayee? Hosi bpee cwee dtugkuwaa'tchũ neē c'ee? Ikhinee gkwesega gkiegka', ncemeseē heeu sũ-sambogkimeea were, khare sũ Warangeeaa meenaakhe'o dturudte'õgkimee? Ikhits'ega'! ¹³ Sũ-gkogkokhi-Warangeē, Abrahamũ, Isagkã nĩ Yakobo, hewegaa hewegkimee ya'abeiã Yesũga halimsoa iee heeu bponae'ĩga. Heeu hewega' Yesũ sĩgaa ba'ewasetl'ũdtanae bpeē nĩgē ba'ese Piladto'õge x'akhee, heweeaa bikets'eesagkimeeasi'gki. ¹⁴ Yesũ qhwadtats'isets'e nĩ Warangee-Cweets'i Lhaau, bpaā sĩsi' wagkeeye nĩ ncemeseē k'weeĩã dtaats'e'õge sona. ¹⁵ Bpee hewe dturudta nowagkasēge wak'aa. Bpaā tcũsi' Warangeeaa lha'dtewasedtatchea c'ekwee nĩ sũgki sũ-cwee'ĩgo cã c'ee. ¹⁶ Ncemeseē heeu sĩgaa oe cãgeeĩ, ure lhaae manaa. Aarets'ĩ Yesu-xwadta'ĩga heeu ncemeseē sĩgaa cãgeē manaaĩ sambo q'oowe. Nĩ aarets'ĩ hewe Yesu-xoo'ĩ cisē, hewegaa dtelhaa bponaeē sĩ tchias'õga.

¹⁷ Swesi' mdtalaasĩ, hewekhe sĩgaa sĩ-ba'ewasekhigkisĩgaa Yesunae ncuncu'waakhē, ikhisi manaa, manaatch'õgkimee ncwee. ¹⁸ Bpaā tcũsi', heeu xoo'ĩ Warangee tlemsimaa heweeaa udtaa hewexuma'wai tchiaso'ĩga bo'waakhē, gka', Masiyã uri kha ncu'waaso. ¹⁹ Hewegkimee, swesi' sĩ-qhwadtats'ikhēgkwe manawaã bikimaã Warangeena piq'i, bpaā Warangeeaa sĩ-qhwadtats'ikhē

dtedteguwaa. Ikhigkwe ncwee bpaas Warangeeaa sīts'i c'wasāgkisugkumsets'i sī beeba ieĩ²⁰ nigkwā Masiya sīx'ana kinsee. Heeu Masiyā Yesuga', Warangeeaa udtaatcheaa sīgkimeea malheē. ²¹ Yesū xo' t'unguts'i giri'iiga' pagka Warangeeaa magkaa tchia xa'waa ncuncu'waa'õna, heweaa udtaatcheaa hewe-xuma'wai malheēdtosõsõ'iga bokhe'.

²² Musagki boowegaa heeu, gka', [†]Yakhwe, sī-Warangeē, sī-mdtalaāsodtatche hewe-xumai tcikhe' malheekhisīgi. Lhaagkwe ke'eyee nigkwē tchiats'i ncwee heweaa bowats'ekhēts'i. ²³ [†]Ncemesee xumaīgaa bowats'ēts'i ncweetcheē, Warangee-ncomosõsodtatche dtelha dtedteguweeso. ²⁴ Nī Warangee-xuma'wai tchiaso, Samweli'õtche nī dlo'i nca dtisīsogki hewekhe bo'waa'a', swe nqekhēdta ncwencwets'i wasekhē. ²⁵ Bokhē Warangeeaa hewe-xuma'wai'iga dtugkuwaakhē, sīgkimeega'. Nī Warangee-meenaagkwāgkī sī-gkogkokhinaa ncu'waaīnae korats'i, heweaa Abrahamunaa bokhe', gka', [†]Ncemesee habpu-haboõsodtatche'ĩ, ncomoso tchiaso q'umadtasõso c'aangkina lhaa'wa bo'waasi. ²⁶ Warangeē hia hewegkimee ya'abeiā Yesūga ^a malheē q'ookai', dtanāga sīx'anaa kinsee gkwaa lhaa'wa

[†] 3:22 Kumbukumbu 18:15

[†] 3:23 Kumbukumbu 18:19

[†] 3:25 Baarasats'i 22:18

^a 3:26 *malheē*. Qwaa hewets'i dtorimso hingekhēdta ikha' andigkaa gka', *Warangeē hia hewegkimee ya'abeiā Yesūga lha'dtewasedtatche c'ekwee q'ookai'...*

bo'waa sī c'aangkina sī-kha'ōkhēdtatche tchiasī piq'isesī'ī.”

Petrō Yohanagkia' sayo ncweets'e qwaana' khe'ī

4 ¹ Petro nī Yohana hia' xookhia' neē ncomosogkimeea' boi', kuhanīsō,

Warangeegkimee pumpusets'ē koōts'i balooisogkimee ba'esē nī Sadukayōso aa dtuts'i'ī ² ura' k'itl'ewa, Petro Yohanāgkiaa ikha somasugku'ōgkimee, gka', Yesū lha'dtewasedtatcheaa c'ee, nī heeu ikha ladi'me hingo lha'dtewasedtatche c'ee'ō gkoose. ³ Hewe'ga' nqa'wa'ī, nī golobeaa'ōgkimee aa hic'a-qwaats'a' gkaa'ī pena'.

⁴ Bpaa tcūsi', deeteeso Petro Yohanagkiaa bowats'ēts'i ke'esisōsodtatcho aa aarets'i. Yesuts'i aarets'isisōso neē q'okonats'isats'i makha 5,000 lhak'eets'a' nxee.

⁵ Peyēts'i, Wayahudi-ba'ewasisōsō, di'seē nī sheria-mwalimūso aa Yerusalemuts'a' kikiāgki.

⁶ Kikiāgkisisōso, Anasi, kuhanigkimee ba'esē nī Kayafā, Yohanā, Aleksandā nī hinsogki Anasi-boyōsodtatcho.

⁷ Hia' Petrō nī Yohanāga' heso gkadtea' lhagku'īgi', aa xagkats'a'ī gka', “Heeu sīgaa ncu'waaī, hotcoo sambo'īge ya'abe au hoaa kinsesī bpee ncwee?”

⁸ O'si' Petrō bpaa Warangee-Moots'i qōts'iseaa ikha bokhi'ī, “Hoogko ncomosogkimee ba'ewasisī nī Israeli-di'seesīsī, ⁹ nqēts'i xagkats'awasūge heeu ncemeseē gkoonawats'isēgo adugkee'ōgkimee, nī heweaa bpoonakhe'gkie. ¹⁰ Swesi', sī tchiasī nī Israeli-nxagkōso hinsōso tchiaso, ikhigkwe manaa, heeu ncemeseē s'īō nxumē iesē, Yesu Kristu Nazaretits'iē-xwa-sambo'īga bpoona. Hewegee teenae khokhoseē

wak'aa, bpaā Warangeesi' lha'dtewasedtatchea c'ekwee. ¹¹ ^a Heeu Yesū hewega' Warangee-Andigkooaa bots'ē gka', teē tlineisīgaa isieeā, hewegaa hubeets'i koo nqaasagkimee. ¹² Nī bpona'ō Yesu Kristu ts'ekhe dtidteex'a'a dtakhi q'oots'i! Xwa dte tlaagki'ōgkimee q'umadta Warangeeaa ncomosoa bponasagkimeea īge'īgiā, hewe dtidtee dtakhi.”

*Dī uri manasega' Wayahudigkimee tline'ōdta
Sandawee-koodta hubeēkhe'*

¹³ Heso ba'ewasisōso aa ura' ayeē, hia' Petrō Yohanagkia' cā'ī aa ncotchoaa neē sayo, anka' dtakhi somawateesots'ē nī bo uri manawaateesots'ei'. Aa manaa Petrō nī Yohanā Yesukhigki ts'ekhe'ts'iwa'ōga'. ¹⁴ Nī haau ncemeseē bponaedtōga' cā bpaā o'a Petro nī Yohana'ōga nxiūmē ie'ōgkimee, aa kongoma'its'e bogkia' k'waamaa. ¹⁵ Ba'ewasisōso heso aa bo aa dzakana dtuso, hesosi' aa koodta' giri'ī dtiditchoaa sayo. ¹⁶ Aa xagkats'awāgki, gkia'gka', “Heso ncomosōso hotcoo ncu'waats'i'īsū? Ncomoso tchiaso Yerusalemudta neesisōso heeu ayeesugkusē ba'eteē

^a **4:11** Qwaā hewets'i Girikigki'ī ikha' andigkaa gka', *Dī tlineisīgaa isieeā, hewega' dī ba'esē koo nxūgku'ī*. Bō heekhwe Zaburi 118:22dtawatche.

ncu'waa'a'ōts'i manaa' nī sūgki heeu bō x'akheesats'i daasūts'e. ¹⁷ Bpaa tcūsi', heeu bō x'a'seesagkimeēts'i gkwaa mee iē dtaangkina tarā ncomosodta, x'a'se'īgo' aa mee tl'eseē ncemesee ts'ekhegkimeegki Yesu-xwādtanaēts'i bo."

¹⁸ Hewe'ga' ba'ewasisōso heso Petrō nī Yohanāga' haqa'ī x'a'se'ī ikha' bō, "Yesu-xwā'ī meegkwe tl'eseē sayo haa meegkwe somasugku!" ¹⁹ Petrō Yohanagkisi' aa ikha bokhi'ī, "Sīgaagkwe malhee Warangee'ō hia sīts'i ke'ē ncwee'ō lhaui', Warangeets'i ke'ē ncwee'ōtche. ²⁰ Sūsi' bikeesats'i daasūts'ega' sūgaa ca'waā ke'ewaakhēts'i bo'ōts'i."

²¹ Ba'ewasisōso heso hia' ura' Petrō nī Yohanāga' khats'oo'īga' x'a'se'īgi', aa bikets'i'ī. Xhēgku'īsats'i daatchoo, ncomoso tchiasoaa Warangeets'a' halimse'ōgkimee hewe ncwets'isēgkimeea', ²² nī manaa'a hingo ncemesē hewe bponaeedtō habats'i'ōtchesāts'i gkoonawats'ise nī maagka 40ts'i c'udtugkuse.

Aarets'isisōso Warangeets'a' nqwane bpaa nqank'osugku'īgi

²³ Petrō Yohanagki hia' bikets'i'īgi', aa wa'amāso aarets'isisōsox'ana' kwaa, ni'ā bō tchia' kuhani ba'ewasē nī Wayahudidta di'seeaa bowats'ekhēga' bo'waakhi'ī. ²⁴ Hesogki hia' hewekhe bōts'a' ke'ei', aa moo ts'ekhe'īga' sala, ikha' bō gkia'gka', [†] "Yakhwe ba'esibpōbpo, habpuga' tl'ungū nī q'uma

[†] 4:24 Zaburi 146:6

ncuncu'waasibpōbpo, nī baharigki nī tchia neesekehē.

²⁵ Habpaa sū-gkogko Daudī habpu-pagadzies'īgi bo, Habpu-Moo'īgi, gkiigka',

[†] Hosi aa Wayahudits'esōso k'itl'ewa
nī ncomosōso tl'alatl'ala' gkwesega?

²⁶ Q'umadta, wafalmē nī ba'ewase kiki'sēgki'ā sayo,
Yakhwena kongomasagkimeea' nī ^a Hewe-
Masiyānagki.

²⁷ Nī araa bō heeu ikha ncwets'ī q'ooka. Herode Antipasī, Pontio Piladtō nī Wayahudits'esōsō nī Israeli-nxagkōsokhigki o heeu mjīdta' kikiāgki, habpugkimee ya'abeiāts'i kongomasana', Yesū, habpaa malheē, qhwadtats'isets'ē. ²⁸ Heso aa haakhwe udtaabpoaa Habpu-sambo'īgi gkwesegawaakhēga' ncuncu'waa dtakhi. ²⁹ Swesi' Yakhwe, ca'waagkwaa heso-ncosugkukhē nigkō adugkusū habpu-pagadzisūsū oo habpu-bōts'i ncootchūgaa bo. ³⁰ Nī Habpu-sambō'ikhi'a' ncomosoa bpona'ō q'oowe nī ayesugkuwasegko ncwee habpugkimee ya'abeiā-xwa'ī, Yesū qhwadtats'isets'ē.”

³¹ Hia' salā q'ookai', koo hesoaa neets'ē gkwaa xhe'xhe'. Warangeē bpaa tchiasoa Hewe-Mooa qō'ī, aa ncomosogkimeea' Warangeex'a'tche bō bo'ōga' baaraa ncootchoaa.

[†] 4:25 Zaburi 2:1-2

^a 4:26 *Masiya*. Girikigki'ī bō heeu *Kristuga'*. Wayahudiaa Masiya' haqats'ē haauga' Warangeeaa malheē nī hesox'anaa kinseeī bpaa hesots'i bponā nī hesona ba'esets'iiā. Yesū q'umadtanaa cisi' Wayahudīso hewe Masiyāts'i sona'īga' neē dara. Masiyadtanaēts'i uri manaasagkimee, Bo maanekhi nqank'owasē-gkitabūdtagko c'ee.

Aarets'isisõso heso-magkaakhëts'a' korats'i

³² Aarets'isisõso tchiaso ts'ekhëts'i'ã ni'ã nqūga' ts'ekhegkiwa. Ncemesee ts'ekhegki tchee hewex'a'khëts'i hewe-magkaaga'õ bosë, magkaakhë tchiadta' dtakhi korats'iwa. ³³ Mitumëso sambo ba'etee'īga' bowa hesoaa cāgee'ts'a', Ba'ese Yesū lha'dtewasedtatche c'ee'õdtanaëts'i, Warangee-moolhawē ba'eteēgki bpaā heso tchiaso c'aangkia ie. ³⁴ Ncemesee ts'ekhegki tchee mehë k'waamats'isë, hesodta hiai' mindawasisõsõ nī koowasisõso dlomowagka'ã ni'ã peesaāts'a' nowagkã ³⁵ mitumëso-tl'ūna' gkaawa'õgkimee. Mitumëso peesaā hewekhëts'i aarets'isisõsots'a' hiiq'a heso k'waamats'i'õna' c'eë. ³⁶ Ncemesee gkoose, Yosefu, Lawi-nxae ^a Kipro-kisiwatchë, mitumësoaa xwã Barnabasia' bpeets'eeiã, xwã heeu magkawa', ncemesee q'wakuiã. ³⁷ Heeugki mindase bpaā mindāga dlomogkaa, nī peesaā hewea q'oo'waakhëga mitumëso-tl'ūnaa gkaa.

Ananiã nī Safira-faroo

5 ¹ Ncemesee ts'ekhe gkoose, xwã heweiã Anania. Ncumusūsu-xwāgki Safira. Heesogki aa heso-mindāga' dlomogkaa. ² Ananiã bpaā peesaāga tl'eë ts'aagkua gkaã nī hingëga mitumëso-tl'ūnaa gkaa, peesaā tchiaa nowagkaa'õga ncwets'ĩ. Ncumusūsugki bõ hewe meenaasa.

³ Petrõ bpaā ikha xagkats'ae, gkiagka', "Anania, hosi bpaā Shedtaniaa habpu-dzigidã qoome bpii

^a **4:36 kisiwa.** Kisiwã q'uma ncink'esega' ziwadtã dtets'i baharidta.

qhwadtats'i Warangee-Moogkimee faroo bo'ĩ nĩgĩ
 ts'aagku bikimaa mindai dlomogkaã q'oo'waakhẽ
 peesaãdtatche? ⁴ Mindã hewe xookhi
 dlomogkaabpoosi' habpu-magkaaga', nĩ hii dlomogkaã
 q'ookai' hewekhe peesaã'ĩ udtewa' habpaa
 gkwesegaeãts'igkiwa' ncweebpo. Hotcoogkimeei
 habpu-dzigidadtana heeu lhak'eẽ bõ gkwesegae?
 Ncemeseegkimee farebpooga', Warangeegkimeei
 fare."

⁵ Ananiã hia hewekhe Petro-bõts'a ke'ei', bpa
 q'aweaa tlaasi. Ncomoso tchiaso hewekhe
 ncwencwets'iwasẽts'i ke'esisõso ura' gkwadtiwa. ⁶ Aa
 k'areeaa haangã ma'ẽ sanda'ĩga' qogkowaã ni'ã
 dzakana' siẽ dtugkeẽ ni'ĩ lhagka'see.

⁷ Hia saa swamgkikhi lhak'eeaa c'udtugkuwai', saa
 Anania-ncumusũsuaa ciao koõnasa nxee, hewekhe
 ncwencwets'iwasekhẽ manawaatchuaa. ⁸ Petrõ bpa
 xagkats'aeesu, gkiagka', "Hisigkwaa bokhise, hogorĩ
 hewe'ĩnee sĩ-mindã dlomogkaa?" Saa gka' "Ee, hogorĩ
 hewe'ĩgo dlomogkaa." ⁹ Hewe'gaa Petrõ ikha
 bogkweesu, "Higkia ie gkwee meenaagkwãgkĩ
 Warangee-Moõts'i x'weex'we? Ke'egkwaa! K'areẽso
 habpu-makhaee lhagka'seesana ni'sisõso kwaa'ã
 ncaadi, swe dtanga'õga' nee. Swe dtidtee habpugki
 dzakana dtwarã dtugkubposo."

¹⁰ O' dtidtee Safirãsugki saa Petro-xhadtakhẽ'õsa
 q'aweaa tlaasi. Haaso k'areẽso hia' nxeei' aa
 tlaasisusua' q'oowe, aa dzakana' dtwarã dtugkeesũ
 ni'ĩ hesu-makhaee'õga' lhagka'seesu. ¹¹ Yesuts'i

aarets'isisõso-gumbëso tchiaso nĩ tchiaso hewekhe bõts'i ke'esisõso aa mehëkhe'a' gkwadtiwa.

**Mitumëso ayeesugkuwasë nĩ ba'ewatee deetea'
ncwee**

¹² Mitumëso aa ayeesugkuwasë nĩ ba'ewatee deetea' ncwee ncomosodta'. Aarets'isisõso tchiaso aa moo ts'ekhe'õga' Warangeegkimee pumpusets'ë koõ'õga' kikiãgkiwa, c'wasãgkits'e qwaa Solomoniia' haqats'ë'õga'. ¹³ Ncomoso Yesuts'i aarets'itchoõso aa aarets'isisõsoa' ura' halise'ĩ, bpaã tcüsi' ncooa' hesodtana korats'i'õts'i. ¹⁴ Bpaã ikhigkisi', hinso deeteeso, makhã nĩ tametchi, Ba'ese Yesuts'a' aarets'i, gkwaa aarets'isisõso-gumbëgaa ië ura q'okonats'i.

¹⁵ Nĩ ncomoso aa k'wauwasëts'i xoonã' geme bpoonasagkimeea'. O' aa kitandã nĩ ts'adena' q'asisugku'ĩ, hia Petrõgaa c'udtugkui', anka gkwaa hewe-birimiriõgaa ts'uka'e'ĩ hesodtatcho, aa bpoonaso. ¹⁶ Nĩ ncomoso deeteeso Yerusalemu beeba mjikhëdtatchogki o'na' kikiãgkiwa, k'wauwasea' nowagkã nĩ malaigka khawateeaã sogkona'õsõso, aa tchiasoaa bpoona.

Mitumëso kha'a ncwe'ĩ

¹⁷ Hewe'ga' kuhani ba'esë nĩ wa'amãso, heeso tchiaso Sadukayo-gumbeso, aa mitumësogkimeea' gkumua' cãkhi'ĩ. ¹⁸ Hewegkimee aa mitumësoa' nqa'wa'ĩ ni'ã hic'a-koo ba'esëdta' hic'aats'i'ĩ. ¹⁹ Bpaã tcüsi', dtweë hewets'i bpaã Warangee-malaigkaa cĩ hic'a-koo-

dtanga'khēga nqo'waa nīgā dzakanaa dtugku'ĩ ikha bokhi'ĩ, ²⁰ “Ni'gkwē Warangeegkimee pumpusets'ē koo-hado'õdta lhee, nigkwē ncomosogkimee heekhwe tchia dturudta xa'waadtakhēts'i bo.” ²¹ Mitumēso aa ikha' ncwee, Warangee-koo-hado'õdtana' t'ik'i hobeeka' nxee ni'ã t'l'eseēga' somasugku'õga' baaraa.

Kuhani ba'esē nī wa'amāso hia' kikiāgkii', aa Wayahudidta sayo ncwee'waĩ di'seekhē tchia' haqawaa. Aa ncomosoa' kinse'ĩ haaso mitumēso hic'a-koodtatcho nogka'ĩsagkimeea'.

²² Haaso kinse'ĩdtosõso hia' hic'a-koõ'õga' nxeei', haa q'oo'itchoo mitumēso, aa kwaa'a' bõ hewea' dtugkee, ²³ gkia'gka', “Hic'a-koo-dtanga'khē lhaa hic'awaadtoo q'oo'waa nī hic'a-koo-asgkarĩsogki balooa' neē dtanga'khē'õga'. Bpaa tcūsi' hio nqoowei', ncemesee ts'ekhegki tchee gkidta'.” ²⁴ Warangeegkimee pumpusets'ē koõts'i balooisogkimee ba'esē nī kuhani ba'ewasē, hia' hewe bõts'a' ke'ei', gkwaa gwesegoots'igkia rema'ĩ aa ikha' bo, “Higkigkee ieina heeu bõsi'?”

²⁵ O' bpaa ncemesee ts'ekheaa cĩ ikha bokhi'ĩ, “Ke'egkwe, haaso ncomosõso hic'a-koodtae gkaa'ĩsõso, swe Warangeegkimee pumpusets'ē koo-hado'õdta' neē ncomosoa' somasugku.” ²⁶ Hewe'ga' Warangeegkimee pumpusets'ē koõts'i balooisogkimee ba'esē nī asgkarĩsogki aa ni'ĩ mitumēsoa' t'l'aa'ĩ, ni'ã sambo ncweetchooaa nogka'ĩ, ncomoso d'ĩ'ĩ k'wak'awa'ĩ wak'a'ĩõts'a' ncoo'õgkimee.

²⁷ Hia' nogka'ĩ q'ookai', aa sayo ncwee'waĩso'õga' lhagku'ĩ. Bpaa kuhani ba'esēgaa ikha bokhi'ĩ,

²⁸ gkiagka', "Sambo'igo x'a'sesī, gkiogka', meegkwe heeu Yesū-xwā'ī somasugku. Sī bpee Yerusalemu-mjī tchiaē sī-somasugkū'ige qoome, nīgē ikhi bosagkimee gkiegka' hewe-tlaasī sūgaa nogkaa."

²⁹ Petrō nī mitume hinsōsosi' aa ikha' bokhi'ī, "Sū Warangeeaa bots'ēts'i ke'ē ncwee'ō uri manase, ncomosoa bots'ē'ōtche! ³⁰ Sū-gkogkokhi-Warangeē Yesūga lha'dtewasedtatchea c'ekwee, sīgaa teenae khokhoseē wak'aaī. ³¹ Warangeē bpaa heeu hewea gkongo'see ba'oō nī sambo ieē'īga, bpaa ba'esets'ii nī bponaits'ii nī Israeli-nxagkōso adugku'īgi aa heso-qhwadtats'ikhē manawaā bikimaā piq'iso, bpaa qhwadtats'ī dtedtegkuwaakhi'īgi. ³² Sū hewe ncwets'isē sū-cwee'igo cāgee Warangee-Mookhigkisūgaa. Nī Warangeē Hewe-Moōga īge'ī haaso tchiaso heweeaa bowats'ēts'i ke'ē ncweesisōsoa."

³³ Ba'ewasisōso heso hia' hewekhets'a' ke'ei', aa ura' k'itl'ewa ni'ā mitumēso wak'a'īsagkimeea'. ³⁴ Bpaa tcūsi' o' heso sayo ncwee'waīsodta, Farisayoe ts'ekhe gkoose, hewe-xwā Gamalieli. Hewe sheria-mwalimuee nī ncomoso tchiaso ura' halisee. Bpaa nxumē bo gka', mitumēso dtanākhi'a' darakhise'ī sayo ncwee'waīsōso'ōtcho. ³⁵ Hewe'gaa hewe-wa'amāsots'a ikha bo, "Hoogko Israeli-makhasī, lhaagkwe dtanā gwesega heeso ncomosōsona ncu'waasagkimeeiāts'i. ³⁶ Hiisigkwera gotl'okhi udtaa ncemesee ts'ekheaa cāts'i, xwā heweiā Teuda nī ikha haqats'i gka', hewe ncemesee manase. O'si', aa makha 400 lhak'asoa hewena' korats'i. Bpaa tcūsi' yoo, heeu aa wak'aa,

hewe-x'aaisõsogki aa tchiasoaa ncĩkaa, gkwaa hewe gumbēgkiaa tlaasi. ³⁷ Nĩ tl'eseēgki, yoo, ncomosoa' dteets'ē nqekhēdta, bpaa ncemesee dteaa tl'eseēgaa cāts'i, Galilaya-qwaadtatche, xwā heweiā Yuda. Heeu bpaa ncomoso piq'imsesagkimeea hewe-x'aaisoa q'oo'ĩ aa mee Rumi-nxagko-ba'oo cugku nee. Heeugki aa wak'aa nĩ tchiaso x'aasisõso aa ncĩkaa. ³⁸ Swesi' ikhisi bokhisĩ, bike'ĩgkwe ncomosõso heeso! Meegkwe mehē ncu'waats'i'ĩ. Hia bpaa heeu gkwesegoõ nĩ ya'abõ ncomosoa baarats'isugkeei', ts'ekhe tchegkerii dtakhi, ³⁹ bpaa tcūsi' hia Warangeex'a'tcheaa dtui', daasĩts'e heeso ncomosõso x'a'se'ĩsats'i, Warangeets'igkiwa' neē kongomasĩ."

Gamalieli-bõ, wa'amāso aa meenaa. ⁴⁰ Aa mitumēsoa' kwaase'ĩ koonā' haqa'ĩ. Ba'ewasisõso aa mitumēso q'we'ĩ tl'apume'ĩõts'a' bo. Hia' tl'apume'ĩ q'ookai', aa x'a'se'ĩ gka', meekhi'a' ncomosots'i Yesu-xwā'ĩ somasugku, aa bike'ĩ aa hesogkimeēts'i ni'so.

⁴¹ Hewe'ga' mitumēso sayo ncwee'waisõso'õtchoaa magkats'i'ĩga' dtu, ikha' dtee'ĩõgkimee gka', Yesu-xwāgkimee mure q'oo'waasats'a' lhawegkaa.

⁴² Nqetchia ncomosogkimeea' bõ ni'ā somasugku Warangeegkimee pumpusets'ē koo-hado'õdtā nĩ kookoots'igki. Bikeetchoo ncomosogkimee Bo Lhaaũts'i bo'õ hingo Yesūga' ^a Masiyā.

^a **5:42 Masiya.** Girikigiki'ĩ bõ heeu *Kristuga'*. Wayahudiaa Masiya' haqats'ē haauga' Warangeeaa malheē nĩ hesox'anaa kinseeĩ bpaa hesots'i bponā nĩ hesona ba'esets'iiā. Yesū q'umadtanaa cisi' Wayahudĩso hewe Masiyāts'i sona'ĩga' neē dara. Masiyadtanaēts'i uri manaasagkimee, Bo maanekhi nqank'owasē-gkitabũdtagko c'ee.

Ncomoso 7a' malhe'ĩ mitumēsots'i adugkusagkimee

6¹ Nqekhē hewekhedta, Yesu-x'aaisōso aa need' dtaangkina' q'okonats'i. Hesodta Wayahudi neesiso Girikigki'ĩ sayosisōsō nĩ hinsogki^a Aramugki'ĩga' sayo. Haaso Girikigki'ĩ sayosisōso aa Aramugki'ĩ sayosisōsoa' biasikhi'ĩ, mantcha nqetchiaēts'i hiiqāda, heso'dtesōso mehembe makhaa lha'dtekhī'īsōso qēts'i'ĩga'ōgkimee.² Hewegkimee, haaso mitume 12sōso aa Yesu-x'aaisōso-gumbēsoa' haqa'ĩ ikha' bo, “Lhawetchee sū Warangeex'a'tche bōts'i bo'ō bikeē nĩ ncomosots'i mantcha hiiq'a'ō.³ Swesi' dogosī, sīdtatchogkwe makha 7so malhe'ĩ, hesodta khawase cāts'iwatcheēso, maroowasē nĩ Warangee-Moots'i qōts'isisōso. Heso heeu ya'abō ĩge'īsū, gkwaa hesoits'ii.⁴ Oo sūgkiaa salamsets'ĩ ni'ō Warangee-bōts'i ncomoso somasugku.”

⁵ Bō hewe aa Yesu-x'aaisōso heso tchiasoaa meenaa. Aa Stefani, ncemesee Warangee-Moots'i qōts'isē nĩ

^a **6:1** Qwaa hewets'i dtorimso hingekhedta ikha' andigkaa gka' Ebraniagki'ĩ. Aramugki'ĩ sayō nĩ Ebraniagki'ĩ sayō ura nxeegkwāgkiwa. Nqekhe hewekhedta nqetchia sayō hesoiā Aramugki'ĩ. Nĩ andigkookhēts'igki Ebraniagki'ĩga' andigkawa. Nqekhē hewekhedta, xo' Yerusalemut's'i Wayahudīso korawats'ia'. Hinsi q'uma dtetchoaa ncaadi, Israelits'e'e, nĩ heeso Girikigki'ĩga' sayo. Wayahudīso Yudeā ni Yerusalemut's'isōso hesogki'ĩga' sayo, Aramugki'ĩga'. Ncomosōso heso sayodta dtidtee daandagkwāgkitchoo, bpaa tcūsi' dturudta-gkaleedtagki. Haaso q'uma dtetcho ncaadtisōso hiai' dturudta-gkalee hinge Giriki'wāiga' tl'aā hewekhe'ĩga' ncaadi.

aarets'i ba'eteesēga' malhee. Hinsōsogki, Filipõ, Prokorõ, Nikanorĩ, Timonĩ, Parmenã nĩ Nikolao Antiokiatchē. Heeu udtaatcheaa Wayahudidtanaa korats'i Yakhwets'i halimse'ĩga. ⁶ Aa makhāso hesoa' mitumēso'õga' lhagku'ĩ aa nqwanekhi'ĩ ni'ã heso-tl'ũkhēga' hesona' gkaawaa.

⁷ Warangeex'a'tchē bõ gkwaa ieã tarã, aa Yesu-x'aaisōsogkiaa neea' dtaangkina' dee Yerusalemudta, aa kuhanīsogki deeteesoaa Ba'ese Yesuaa bokhe'a' ncwee hewets'i aarets'ĩĩga'.

Stefani nqaa'õ

⁸ Hewe Stefanĩ Warangeeaa hewe-moolhawē nĩ sambogkia qoome. Hewegkimee bpaa ayeesugkuwasē nĩ ba'ewateea ncweewa ncomosodtaa. ⁹ Bpaa tcūsi', Wayahudi hinso aa hewekhighki kongomawāgkia' baaraa. Heeso ncomosōso sinagogi Tl'iba'e'ĩdtosots'ea' haqats'ēdtatcho. Hesodtatcho hinso Kirenē nĩ Aleksandria-mjiddtatchoaa ncadi, nĩ hinso Kilikia-qwaã nĩ Asia-qwaadtatcho. ¹⁰ Bpaa daatchoo humaasats'i, gkwesegoõ nĩ Warangee-Moo-sambõ heweaa sayo'ĩgkimee.

¹¹ Hewe'ga' ncomoso maanekhisoa' qhwē'ĩ aa ikhi boso gka', "Ke'eyeeo Stefanĩ bpaa Musã nĩ Warangeenaa khawasea bo." ¹² Ni'ã ncomosogkia' dtelha'a halala'simaa nĩ Wayahudi-di'seēso nĩ sheria-mwalimūsogki. Heso aa ma'ē Stefanĩga' nqaa Wayahudidta sayo ncwee'waisōso'õna' khee. ¹³ Aa hewe c'aangkina faroo boisoa' gkaa'ĩ. Heso fareisōso aa ikha' bo gka', "Ncemeseē heeu khawasea iē bowa

Warangeegkimee pumpusets'ẽ koõ c'aangkinaa nĩ Musa-sherianaa. ¹⁴ Ikho ke'e bpaã iẽ bo gka', Yesu Nazaretits'iẽ heeu koõ malheedtõ koko'seei nĩ dturudta-gkalee Musaa su'waakhẽgki piq'imsimaai."

¹⁵ Ncomoso tchiaso sayo ncwee'waisõsodta haanagkĩ neesisõso, aa Stefanĩna' cweea' dtugkuwaã neẽ c'ee, aa hewe-hoq'õga' cã bpaã malaigka-hoq'o lhak'ee.

Stefanĩ sayo ncwee'waisõso'õga nqwanets'i

7 ¹ Hewe'gaa kuhani ba'esẽ Stefanĩga xagkats'aee, gkiagka', "Bõ heekhwe habpuna' bowats'ekhẽ ara'waane?" ² Stefanĩ bpaã ikha bo, "Mdtalaasĩ nĩ tci-dtadtakhisĩ, ke'ekhisegkwe! Warangee haliseedtõgaa sũ-gkogko Abrahamunaa dtuts'ee xo' Mesopotamia-q'umats'a iewasi', xookhi Harani-mjina k'ometcheesi'.

³ Bpaã ikha bogkwee, [†] Tchegkerigko habpu-q'umãdtabpooa, habpu-ncomosõsogko bike'ĩ nigkõ q'umã tci anolokhibposiãdtana hik'i. ⁴ Hewe'gaa Abrahamũ Kaldayo-nxagko-q'umãdtatcheaa k'omẽ nĩgã hik'ĩ Haranits'a iewa. Hia hewe-dtadtãgaa tcheets'ĩ q'ookai', Warangeẽ bpaã xo'tchea dtugkeẽ nĩgã q'umã sĩgaa sweye neets'ẽdtanaa nogkaa.

⁵ Warangeẽ qwaa ts'ekhegki ietchee, anka qwaa ts'oo'dtogki ietchee gwaa heweits'ii heeu q'umãdta. Bpaã tcũsi' [†] Warangeẽ q'umã heeu iee'õga bogkwee gwaa heweits'ii nĩ hewe-haboõsogki, ankaa Abrahamũ hiisii nxoosets'ei'. ⁶ Gkwaa ikhigkisi',

[†] 7:3 Baarasats'i 12:1

[†] 7:5 Baarasats'i 12:7, 13:15 nĩ 15:18

Warangeẽ ikha bogkwee Abrahamũ gka', [†] Habpu-haboõso waginits'ĩ ni'so ncomoso hinso-q'umana. Nĩ hewe-q'umãdtasõso pagadzi ncwe'iso nĩ kha ncwe'iso maagka 400. ⁷ Tl'eseẽgki Warangeẽ ikha bo, Bpaa tcisi' hewe q'umãdtasõso ncomosõso xhẽgku'isi. Aa habpu-haboõso q'umã hewedtatcho dtuso nĩ heeu qwaãts'i ncađtĩ tcits'i halimseso. ⁸ Yoo Warangeẽ bpaa meenaagkwãgkia ncu'waa Abrahamũnaa nĩgã ladi'moa bpee gka', makha tchiats'ikhi'a' ware. Hewe'gaa Abrahamũ Isagkaa habaa nĩgã nge 8ẽts'a waree hewe habats'i'õtche. Isagkã bpaa Yakoboa habaa nĩgã waree, Yakobõgki bpaa haaso sũ-gkogkokhi 12sõsoa haba'ĩ nĩgã ware'ĩ.

⁹ Heso sũ-gkogkokhĩso Yosefu heso-nuunuũga' gkumua' cãgkwee, aa dlomogkaa bpaa pagadzieets'ii Misri-q'umadta. Bpaa tcũsi', Warangee Yosefũđtaa gkoosets'i, ¹⁰ nĩ hewe-mak'ookhẽ tchiadtatchea dtugkee. Nĩgã hewe-moolhawẽga cãts'isugkeets'e nĩ maroogkia iee Faraõ, Misri-mfalmẽ'õga, bpaa meenaai. Faraõ bpaa Misrĩnaa ba'esea bpee, nĩ hewe-koõnagkia.

¹¹ Yoo bpaa naragu ba'eteeaa nxee Misrĩ nĩ Kanaani-q'umakhẽ tchiadtanaa. Naragũgkimee ncomoso aa ura' mak'e nĩ sũ-gkogkokhĩsogki mantchats'ẽ k'waamaa'. ¹² Yakobõ hia ke'e gka' Misritsi' c'wãsi'i' bpaa hewe-nxogkõsoa kinse'ĩ, heso sũ-gkogkokhĩso, aa moondziiẽts'i xo'na ni'so. ¹³ Heso-miindzoõ gkisokhiẽđta, Yosefũ bpaa hewe-yayakhĩso'õga

[†] 7:6-7 Baarasats'i 15:13-14, Kutoka 12:40-41

manats'isugkuts'i, bpaā Faraõgkiaa Yosefu-dogõsoa mana'ĩ. ¹⁴ Yosefũ bpaā hewe-dtadta Yakobõx'anaa kisimse, gka' Misrinagkwa ci hewe-ts'aagkusõso tchiasokhigkiaa, deesats'i ncomoso 75so. ¹⁵ Hewe'gaa Yakobõ Misrinaa hik'i, nĩ xo'a tlaasi. Sũ-gkogkokhĩsogki xo'a' lha'dte. ¹⁶ Yoo heso-qikhẽ aa Shekemu-mjina' kwamsee, ni'ã lhagka'amso-xhõdta' lhagka'amsee, Abrahamuaa Hamori-nxogkox'a'a dlomooĩ feda-gkeea ha'amgkeegkee'ĩga.

¹⁷ Warangeẽgaa Abrahamunaa bo'waakhẽ ncweewats'ẽ nqẽgaa beebawasisi', sũ-ncomosõso ura' neẽ q'okonats'ĩ dee xo' Misrits'i. ¹⁸ Dtaangkina bpaā mfalme dteaa ba'ooa sie Misri-q'umãdtaa. Heeu Yosefudtanaẽgki manaasets'e. ¹⁹ Hewe mfalmẽ bpaā makhoogki'ĩga ncweẽ nĩ sũ-ncomosõsoa khaa ncwe'ĩ, nĩgã tl'iba'tl'iba'sẽ gka' heso-nxogko ts'iindtekhẽts'ikhi'a' ku'umse aa lha'dteso.

²⁰ Musa udtāa hiisiia habats'i nĩ Warangee-cweets'i uri lhawetee. Hewets'i habaisõso qaaso swamgkikhia' neẽ koodta ame. ²¹ Hia dtaangkina neẽ xwaasats'a huma'ĩgi', aa ni'a' dzaka'dtea' gkolõsee. O' saa Faraon-xosuaa q'oowe, nisã hesu-nxowekhe'sa amee. ²² Aa Musã Misridtakhẽ somoõ tchia' somasugkee bpaā ura lhaa sayoteets'i nĩ lhaa ncwee.

²³ Bpaā tcũsi', Musã hia maagka 40 lhak'eeseei', bpaā hewe-mdtalaa Israeli-nxagkõso mogkola'ĩsana hik'i'õga simbaa. ²⁴ Bpaā Misri-ncemesee ts'ekhea cã Israeli-nxaeets'a iẽ gwe'emse mehẽ ncu'waatcheets'a. Musã bpaā hewe-mdtalaaeẽgkimeea dagea dto'wã nĩgã Misri-ncemesee'ga wak'aa. ²⁵ Musã ikha gwesega

gka', Israeli-nxagkõsowa' manaaso hingo Warangee hewe'ïga bpona'ïsagkimeea, bpaa tcüsi' manaatchoo.

²⁶ Peyëts'i, Musã bpaa Israeli-nxagko gkisosoa ca'ï aa neë x'ägki, bpaa gkwaa'ïõga x'wee ikha bõ gka',

Hotcoogkimeena neë gkwe'emsëgki, sï

mdtalaasïgeyooi'? ²⁷ Haau wa'ameets'i ië gwe'emesë

bpaa Musãga khotl'oseë ikha xagkats'ae, [†] Hoaana sũ c'aangkina ba'esibpõ nï bo nceenceibpo bpeebpo?

²⁸ Wak'asesagkimeenii haau Misri-ncemeseëgi udte

wak'aakhe'? ²⁹ Musã hia hewekhe bõts'a ke'ei', bpaa

Midiani-q'umadtanaa ta nïgã xo'a waginits'ï ie. Xo'

bpaa makhanxogko gkisokhia habamaa.

³⁰ Hia maagka 40aa c'udtugkuwai', bpaa Warangee-

malaigkaa Musãga dtuts'ee nce-rundee ië na'sëdtaa,

xo' q'uma khatee lhubpaset'sëdta, Sinai-gawa beeba.

³¹ Musã hia hewekhea ca'waai', bpaa ura ayee. Hia

beebanaa q'aa' lhaa ca'wasagkimeeai', bpaa Yakhwe-

rõga ke'e bpaa ikha bogkwee, ³² [†] Tci habpu-

gkogkokhi-Warangeesi, Abrahamũ, Isagkã nï Yakobo-

Warangeë. Musã hia hewets'a ke'ei', bpaa gkwadti'ïga

xhe'xhe' nïgã uri ië bparibparisëts'igkia ncoo.

³³ [†] Yakhwë bpaa ikha bogkwee, Dtugkuwaagko habpu-

tl'ak'imekhë, o habpaa nxumë ie'õ qwaã malheedto

gkoo. ³⁴ [†] Dtelhasi dtakhi ca'waa tci-ncomosõso-

mak'ookhë xo' Misri-q'umats'i. Heso-k'ee'õkhëts'i

[†] **7:27-28** Kutoka 2:14

[†] **7:32** Kutoka 3:6

[†] **7:33** Kutoka 3:5

[†] **7:34** Kutoka 3:7-8, 10

ke'esi nĩ tcigki x'agkisi bpona'ĩsanasi. Hewegkimee swesi' cigko ee Misrina kinsebpo.

³⁵ Musā heeu hewega' Israeli-nxagkoaa wagkeẽ ikha' bogkwee'ĩ gka', Hoaana sũ c'aangkina ba'esibpõ nĩ bo nceenceibpo bpeebpo? Hewega' Warangeeaa haau malaigkã nce-rundeedita dtuts'eesẽ'ĩga kinseeĩ bpaā hesogkimee ba'esets'ĩ nĩ hesots'i bponai. ³⁶ Hewega' nxumekhi'ĩsẽ aa Misri-q'umãdtatcho dtuso, ayeesugkuwase deeteẽ nĩ ba'ewatee ncuncu'waa'ĩ Misridtã nĩ Shamu-baharidta. Hewekhets'a iẽ ncweewa xo' q'uma khateẽ lhubpaset's'ẽdta maagka 40a. ³⁷ Musā hewega' Israeli-nxagko ikhi bokhi'ĩsẽ gka', [†] Warangeẽ hewe-xumai malheekhisĩgi tcikhe' s'ĩ-mdtalaãsodtatche. ³⁸ Israeli-nxagkõsoaa xo' q'uma khateẽ lhubpaset's'ẽdta' kikiãgkisi', Musā hewega' bo x'oõ qemeiã heso sũ-gkogkokhĩsodtã nĩ haau malaigkã hewena Sinai-gawadta sayosẽ'õ. Hewega' bõ dturudta nowagkawasẽ i'waadtõ bpaā sũts'i su'wai.

³⁹ Bpaā tcũsi', sũ-gkogkokhĩso Musa-bokhẽts'i ke'ẽ ncwee'õts'i isia' ni'ã wagkee nĩ heso-dzigidadta Misrina kwaa'õts'a' sona. ⁴⁰ Aa ^a Harunits'a' bo gka', warongogko ncuncu'waakhisũ xoo ladi'mekhisũ'waikhẽ. Manaatchũ gkoo Musa Misritchũ khesũsẽ hotcooaa higkiee'õts'i! ⁴¹ Hiisii aa halimsesagkimee sanamua' ncu'waa, dama lhak'eea', ni'ã pumpusẽ erere'se tcuunxowe heso-tl'ũ'ĩga'

[†] **7:37** Kumbukumbu 18:15

^a **7:40 Haruni.** Harunĩ Musa-yayaga'. Hewe Musa-qwaana boiã ba'esẽ nĩ tl'eseẽgki hewets'i adugkui. Kutoka 32:1

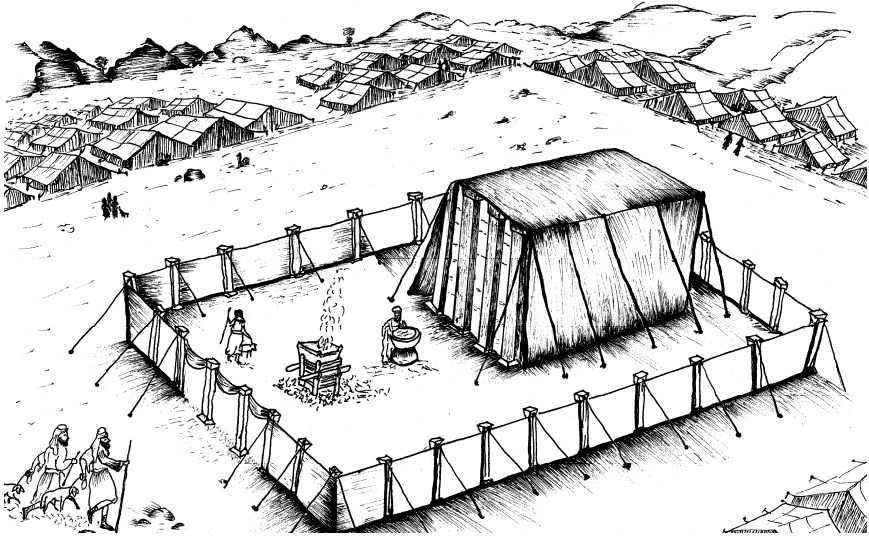
ncu'waaĩgkimeea'. ⁴² Bpaa tcūsi' Warangeē bpa
 piq'its'i'ĩ bike'ĩ aa x'agkasū, qaasō nĩ ncowā halimseso,
 hewe-xuma'wai-andigkookhēdta' andigkaakhe', gka',
[†] Sī Israeli-nxagkosī, pumpusō nĩ sadagkā sīgaa
 maagka 40 xo' q'uma khateē lhubpaset's'ēdtae
 dtugkuwats'ekhē tcigkimee dtugkutchīga'.

⁴³ ^a Moleki warongo-hemāge dtwaraa
 nĩ Refani warongo-ncowā,
 sanamū sīgaa halimsesagkimee ncuncu'waakhē.
 Hewegkimee, ncomoso kisimseesi aa nqa'wasī
 Babeli c'udtugkusana khesīso.”

⁴⁴ Stefanī bpa iea dtaangkinaa bo, “Xo' q'uma
 khateē lhubpaset's'ēdta, sū-gkogkokhīso gkelemba-koo
 Warangeegkimee pumpusets'ēsiso. Hewe gkelemba-
 koō Warangeēgaa Musaa bogkweē nĩ lade'eeke'a'
 ncu'waa. ⁴⁵ Yoo sū-gkogkokhi, Yoshuaa khee'īsōso aa
 gkelemba-koō hewea' sie. Heso aa q'umā ncomoso-
 boyo dtex'a'a' siets'īgiādtana' kheē ncađti,
 Warangeēgaa q'umaisōsoa heso-cweenaa tl'īse'īsī'.
 Heeu gkelemba-koō gkwaa iē iewa mfalme Daudi-
 nqekhēdtanaa. ⁴⁶ Warangeē bpa hewe-moolhawēga
 Daudinaa cāts'isugkeets'e, Daudī bpa Yakobo-
 Warangeegkimee koo tliingegkwe'ōts'a nqwane.
⁴⁷ Bpaa tcūsi', koō hewe Warangeēgkimee Solomoniaa
 tliinge.

[†] **7:42-43** Amosi 5:25-27

^a **7:43 Moleki nĩ Refani.** Molekī nĩ Refanī warongo gkisoso-xwaga'
 ncomosoa halimsets'esōso.

Gkelemba-koo Warangeegkimee pumpusets'ë

⁴⁸ Bpaa ikhigkisi', Warangee Tchiana Ba'esē koo ncomosoa tli'waakhēdta iewatchee, hewe-xumaiaa bokhe' gka',

⁴⁹† Yakhwē ikha bo,

Tl'ungū tci-ba'oo-gkidti

nī q'umāgki tci-xhadta gkaawats'e qwaā.

Daasīne lhawegkaseiā koō tliingekhisesats'i

nī daasīne tci c'wasāgkits'ë qwaā q'oowesats'igki?

⁵⁰ Araa, heekhwe tchia tcigesaa ncuncu'waa."

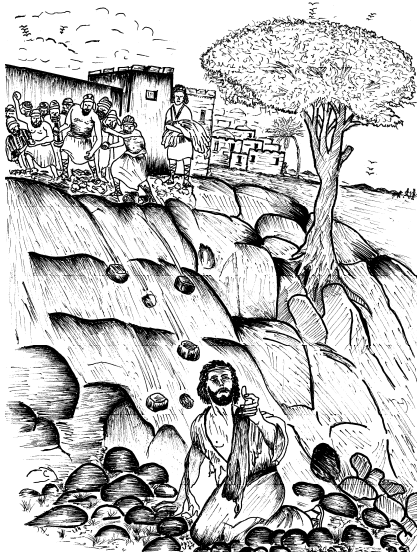
⁵¹ Stefanī bpaa iea bo, "Sī ke'e k'waamaasisīsī. Sī-dzigidakhē nī gkegkehēgki, Warangee manaasisots'esōso'waī lhak'a. Nqetchiae Warangee-Moots'ee kongomawa sī-gkogkokhīsoaa ncweekhe'e.

† 7:49-50 Isaya 66:1-2

⁵² Gkoosene Warangee-xumai sī-gkogkokhiaa tcōtcoseetchooi? Wak'a'iga' haaso Warangeeaa kinse'i aa heeu Hewe-Cweets'i Lhaaū ci'ōts'i basisōso, magkawa' Masiya. Sīgki swe bpee ncomoso khawase tl'ūdtanae bpeē wak'aa. ⁵³ Sī Warangee-sheriā malaigkaa kheē ncardtiāge q'oowe, bpaā ikhigkisi' nweetchī heweaa bokhe'."

Stefani wak'aa'ō

⁵⁴ Haaso sayo ncwee'wāi di'seēso, hia' Stefani-bokhēts'a' ke'ei', aa ura' k'itl'ewā cweedtagkia' c'awac'awasets'i. ⁵⁵ Hewesi' Stefanī Warangee-Moots'i qōts'iseaa tl'ungunaa c'ee nīgā Warangee-bpaangkišiga cāgee nī Yesūgki Warangee-tl'ū lhaauts'a nximē ie. ⁵⁶ Bpaā ikha bo, "C'eegkwe! Nasi cā gkwaa tl'ungūgaa nqoots'i nī Ncemese-Nxowēgki Warangee-tl'ū lhaauts'a nximē ie!"

*Stefanī dī'iga k'wak'awa
wak'aasagkimeea'*

⁵⁷ Hesosi' aa heso-gkegkehēga' ts'uka'maā dtelha' lhoi'se, ni'ā tchiasoaa ts'ekhets'a' giribē nqaa. ⁵⁸ Aa mjīdtatchea' dtugkee dī' k'wak'awaā wak'aasagkimeea'. Xookhi k'wak'awaatchoots'i, heso Stefaniaa bowats'ekhēts'i ke'esisōso, aa heso-shugkakhēga' dtaadtawā k'areea' i'waa bpaā

c'eewagkaai, xwã heweiã Sauli.

⁵⁹ Hia' neë Stefanĩts'a' dĩĩga' k'wak'ai', Warangeets'a ië nqwane, gkiagka', "Ba'esibpo Yesu, tci-moõgko sie."

⁶⁰ Hewe'gaa gkudtumdtẽ rõga c'ãgkweë nqwane, gka', "Ba'esibpo, meegko heeu qhwadtats'ĩ dteeyekhi'ĩ." Hia ikha bõ q'ookai', bpaá mooa dtugkee.

8 ¹⁻² Saulĩgki bpaá Stefani wak'aa'õga haliseekhi'ĩ.
Bpaá tcüsi' makhãso Warangeets'i halimsewasisõso aa Stefanĩga' lhagka'seë ura' k'e'waagkwe.

Nqẽ Stefania' wak'aats'ëts'i, aa baaraa' aarets'isisõso-gumbẽ Yerusalemut's'isõsots'a' ura' tcõtcose. Aarets'isisõso tchiaso aa qwaaqwaana' ncĩkaã giribe Yudeã nĩ Samariadtana', haaso mitumëso si' giribetchoo. ³ Hiisii Saulĩ bpaá aarets'isisõso-gumbẽ dtou'õga x'wee. Kookooa x'a'waã nĩgã hesots'a sambo'ĩga nqa'wa, makhã nĩ tametchikhëts'igkia, nĩgã hic'a-qwaana qeme.

Filipo Bo Lhaaüts'a Samariats'a somasugku

⁴ Swe haaso ncĩkaasisõso aa qwaa tchiats'a' ringooringoõ Bo Lhaaü Yesuiãts'a' bo. ⁵ Filipõgki bpaá Samaria-mji ts'ekhedtanaa hik'i, nĩgã xo'a baaraa ncomosogkimee ^a Masiyadtanaë bõts'i bo'õga.

⁶ Ncomoso deeteeso hia' Filipõts'a' ke'ë ni'ã

^a **8:5 Masiya.** Girikigki'ĩ bõ heeu *Kristuga'*. Wayahudiaa Masiya' haqats'ë haauga' Warangeeaa malheë nĩ hesox'anaa kinseeĩ bpaá hesots'i bponã nĩ hesona ba'esets'iiã. Yesü q'umadtanaa cisi' Wayahudĩso hewe Masiyãts'i sona'ĩga' neë dara. Masiyadtanaëts'i uri manaasagkimee, Bo maanekhi nqank'owasë-gkitabũdtagko c'ee.

ayeesugkuwasẽ heweaa ncweewats'ekhẽga' ca'waai',
 aa ura' lhaa' ke'e heweaa bowats'ekhẽts'a'. ⁷ Malaigka
 khawateea ts'ok'imse'õgkimee ncomoso
 deetesodtatchea aa q'akhã dtudtu, nĩgã
 gkoonawats'iwase deetesots'a bpona nĩ deetesoo
 khoso'õ-k'waoowasisõso. ⁸ Hewe'ga' mjĩ hewedtasõso
 ncomosõso ura' magkats'i.

Petroaa Simoni tl'weesẽga khats'ewats'ee

⁹ Mjĩ hewedta ncemesee ts'ekhe gkoose, xwã heweia
 Simoni. Heeu nqe deetea Samaria-ncomosõso hewe-
 tl'wee'ĩga ayeesugkuwa'ĩ, ikha bõ gka' hewe ncemesee
 ba'ese. ¹⁰ Ncomoso tchiaso, cugkukhẽ nĩ
 ba'oowasisõsogki, aa ura' ke'egkwe ikha' bõ gka',
 "Ncemesẽ heeu Warangee-samboga', Sambo
 Ba'esea' haqats'ẽ." ¹¹ Aa ura' lhaa' ke'egkwe, nqe
 deetea hewe-tl'wee'ĩ iẽ ayeesugkuwa'ĩõgkimeea'.

¹² Bpaa tcũsi', hia' aarets'i Bo Lhaaũ Filipooa
 Warangee-ba'oodtanaẽts'a bots'ẽts'i'ai', nĩ Yesu
 Kristu-xwãts'igkii', bpaa makhã nĩ tametchĩsots'igki
 badtiza'õga baaraa. ¹³ Simonĩ hewegki bpaa Yesũts'a
 aarets'i, bpaa Filipõgaa badtiza. Bpaa Filipõga qwa
 tchianaa x'aa, ayeesugkuwasekhẽ nĩ ba'ewateekhẽ
 heweaa ca'waakhẽts'a ayeẽ.

¹⁴ Mitumẽso Yerusalemuts'i neesisõso hia' ke'e gka',
 Samaria-ncomosõsogki Warangeex'a'tchẽ bõ
 meena'a'ai', aa Petrõ nĩ Yohana' hesox'ana' kinse'ĩ.

¹⁵ Hia' nxeei', aa heso ncomosõsoa' nqwanekhi'ĩ aa
 Warangee-Moo q'ooweso. ¹⁶ Hiisii ts'ekhegki tchee
 Warangee-Moo q'oowesẽ, Ba'ese Yesu-xwã'ĩ

badtiza'õ dtidteea' dtakhi q'oowe. ¹⁷ Petrõ nĩ Yohanã aa heso-tl'ũkhëga' heso c'aangkina' gkaawaats'i'ĩ, aa Warangee-Mooa' q'oowe.

¹⁸ Simonĩ hia cã aa ncomoso Warangee-Mooa' q'oo'waa mitumësoaa tl'ũga' gkaawats'i'ĩsi'ai', bpaā mitumëso peesaa i'wa'ĩsagkimeea, bpaā gka',

¹⁹ "Tcigkigkwe heeu sambõ see, hisi ncemesee c'aangkinasi tl'ũsi gkaai', bpakhi Warangee-Moo q'oowe."

²⁰ Petrõsi' bpaā ikha bogkwee, "Lhagka'wagkwe habpu-peesaãkhisĩ, ikhii gkwesega'õgkimee gkiigka' dime Warangee-zawadĩ peesaa'ĩga' dlomowa. ²¹ Heeu Warangee-ya'abõdtana habpu doologki qwaasibpots'e, habpu-dzigidã lhaauts'e'õgkimee hewe'õ. ²² Hewegkimee habpu-qhwadtats'ĩgko manawaã bikimaã piq'i nĩ Warangeets'i nqwane, amana bpaā habpu-dzigida-gkwesegoo-qhwadtats'ĩga dtedteguwaakhibpo. ²³ Hisi c'eei', habpu urii gkumui cã nĩ kha'õgaa hic'awabpo." ²⁴ Simonĩ bpaā ikha bo, "Nqwanekhisegkwe Warangeets'i gkwaa mee hewekhe sĩgaa bowats'ekhëdtatchea q'oose."

²⁵ Petrõ nĩ Yohanã hia' hesoaa Ba'ese Yesudtana' ca'waakhëga' bo'waã ni'ã hewedtanakhë bõts'a' somasugkũ q'ookai', aa Yerusalemuna-miindzooa' baaraa. Hia' neë kwaai', Samaria-gkidzidzikhë deetedta' ni'sisoaa Bo Lhaaũts'a' bo.

Filipõ ba'ese Esiopiatchea badtizaā

²⁶ Swena, bpaā Warangee-malaigkã Filipõga bogkwee gka', "Haangagkõ kusini'dtena hik'i, haau xoõ

Yerusalemutche Gazana hik'isēĩ. ” Xoõ hewe malaigkaa bots'ẽ, q'uma khatee lhubpaset's'ẽdtea c'udtugku. ²⁷ Filipõ bpaá miindzoõga baaraa xoõ hewe'ĩga. Xoots'i aa ba'ese ts'ekhe Esiopiatshégkiaa q'oogki. Ba'esē heeu ^a furu'meedto nĩ peesaa-waziríee, magkaã tchia ^b Kandake, Esiopiat's'i malkiãsu'waĩ c'aangki iesē. Heeu Yerusalemunaa hik'i Warangeets'i halimsesanaa. ²⁸ Hia iẽ ts'aanaa kwaai', hewe-telãsu farasiaa dtanets'esūsudtaa haagkits'ĩ iẽ Warangee-xumai Isaya-gkitabũts'a soma.

²⁹ Hewe'gaa Warangee-Mooaa Filipõga bogkwee gka', “Hik'igko haasu telãsu'õna nigkõ xharãts'i x'aasu.” ³⁰ Filipõ bpaá telãsu'õnaa ta nĩgã ncemeseẽga ke'eyee bpaá Warangee-xumai Isaya-gkitabũts'a iẽ soma. Filipõ bpaá xagkats'aee, gkiagka', “Hewekhe habpaa iẽ somawats'ekhēsi'na dtoo'bpwanaa?”

³¹ Ncemeseẽ hewe bpaá ikha bo, “Hagku dtoo'tchewaina ncemese boowekhiseĩ tcheesi'.” O'si' bpaá Filipõts'a gka', gkegkwa hewe-telãsuna aa hewegkiaa haanagki. ³² Hewe ba'esē, Andigkoõ heweaa iẽ somawats'ekhē heekhwe,

[†] “Indza tl'itoona kheedtõkhe'a' khee,
Qhamua ie, indza-haangaits'a' neẽ q'ua' nceencesi'a
qhamukhe'a.

³³ Tl'eea' nĩ sheria x'aatchoo hesoaa hewe'dtena' boa' neẽ nceencesi'.

^a **8:27 furu'meedto.** Nqekhē hewekhedta, urĩsi' deeteewana ba'ewase wafalmegkimee ya'abeisõsots'i furu'mewa'.

^b **8:27 Kandake.** Esiopiat's'i malkia-ba'oo-xwaga'.

[†] **8:32** Isaya 53:7-8

Ncemesee tchee hewe-habats'idтана bosẽ,
 hewe-dturudtãga' q'umadta'
 dtedtegkuwaagkwe'õgkimee."

³⁴ Hewe ba'esẽ bpaа Filipõga xagkats'ae, gkiagka',
 "Bokhisegkwaa, heekhwe bokhẽ'i, heeu Warangee-
 xumaĩsi' ho c'aanginaa bo? Hewe'waĩts'a bõ khare
 dte'waĩts'a bo?" ³⁵ Hewe'gaa Filipõ Andigkoo-bokhẽ
 hewekhe'ĩga baaraã nĩgã Bo Lhaaũ Yesudtaets'a
 bogkwee.

³⁶ Hia' neẽ xookhia' miindzoõ'ĩga' ni'i', aa qwaa
 ts'ase'õga' nxee. Ba'esẽ hewe bpaа ikha bo,
 "C'eegkwaa, ts'a nengo o, hotcoo x'a'sesei
 badtizase'õts'i?" ^a [³⁷ Filipõ bpaа ikha bogkwee, "Hii
 Yesu Kristuts'ii aarets'i habpu-dzigidã tchia'ĩgi',
 badtizabposi." Bpaа gka', "Aarets'igasi, Yesu Kristũ
 Warangee-Nxowe'õts'i."] ³⁸ O'si', hewe ba'esẽ bpaа
 telãsu nxũkee'õts'a bo. Filipõ nĩ hewe ba'esẽ aa
 ts'ãdtana' x'agkime, bpaа Filipõgaa ba'esẽga badtizaа.
³⁹ Hia' ts'ãdtatchoaa dtui', bpaа Warangee-Mooaa
 Filipõga dtedtegkwee, haa ba'esẽ hewe tl'eseẽ Filipõ
 cãtchee. Bpaа tcũsi' hewe-miindzoõ'ĩga magkats'ĩ
 hik'i. ⁴⁰ Filipõ hia cĩgi' Azoto-mjidtaa ie. O' hewe
 mjĩtche bpaа Kaisaria-mjinaa hik'i. Hik'ise mjikhẽ
 tchiats'a heweaа c'udtugku'õ Bo Lhaaũts'a bõ.

^a **8:37** Girikigi'ĩ andigkoo hingekhedta bõ hewekhe hic'awaadtodta
 heeukhe' neesekehẽ [...] tche'waa.